

Szkolne Kluby Wolontariusza jako przykład inicjatywy przygotowującej młodzież do uczestnictwa w społeczeństwie obywatelskim

KATARZYNA BRAUN*

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Lublin, Polska

Szkolne Kluby Wolontariusza to inicjatywa, która rozwija się w polskich szkołach od początku XXI w. Przede wszystkim dają one przestrzeń, w której młodzi ludzie mogą udzielać pomocy potrzebującym. Warto jednak zwrócić uwagę, że stanowią także jeden z obszarów realizacji edukacji obywatelskiej, przygotowującej młodzież do czynnego zaangażowania w życie swojego środowiska lokalnego czy ojczyzny.

Problem główny prezentowanego tekstu wyraża pytanie: W jakim stopniu Szkolne Kluby Wolontariusza mogą przygotowywać młodzież do uczestnictwa w społeczeństwie obywatelskim?

Odpowiedź na nie udzielona zostanie w trzech etapach: 1. Wskazanie głównych wyróżników społeczeństwa obywatelskiego, czyli odpowiedź na pytanie – do czego mamy wychowywać?; 2. Ukazanie głównych założeń edukacji obywatelskiej w przestrzeni szkoły; 3. Prezentacja założeń oraz praktycznej działalności Szkolnych Klubów Wolontariusza w kontekście edukacji obywatelskiej.

Główną metodą zastosowaną w przygotowaniu tekstu jest metoda hermeneutyczna – przy czym w ostatniej części znajdują się odwołania do badań empirycznych przeprowadzonych (przez autorkę tekstu) wśród opiekunów oraz członków Szkolnych Klubów Wolontariusza dotyczących wychowawczej wartości wolontariatu. Spośród szerszego spectrum podejmowanych w badaniach tematów przytoczone zostaną tylko te, które dotyczą edukacji obywatelskiej.

SŁOWA KLUCZOWE: edukacja obywatelska, społeczeństwo obywatelskie, Szkolne Kluby Wolontariusza, zaangażowanie społeczne.

School Volunteer Clubs as an example of an initiative preparing young people to participate in civil society

School Volunteer Clubs are initiatives that have been developing in Polish schools since the beginning of the 21st century. First of all, they are a space where young people can help those in need. It is worth noting, however, that they are also one of the areas of civic education, preparing young people for active involvement in the life of their local environment or homeland.

The main problem of the presented text is the question: To what extent can School Volunteer Clubs prepare young people to participate in civil society?

The answer to the specific problem will be provided in three stages: 1. Indicating the main distinguishing features of civil society, i.e. the answer to the question – what should we educate for?; 2. Showing the main assumptions of citizenship education in the school space; 3. Presentation of the assumptions and practical activities of School Volunteer Clubs in the context of civic education.

The main method used in the preparation of the text is the hermeneutic method – the last part will contain references to empirical research conducted (by the author of the text) among guardians and members of School Volunteer Clubs regarding the educational value of volunteering. From the broader spectrum of topics undertaken in the research, only those related to civic education will be cited.

KEYWORDS: School Volunteer Clubs, civil society, civic education, social involvement.

Wprowadzenie

Zagadnienie budowania społeczeństwa obywatelskiego oraz przygotowywania młodych pokoleń do uczestnictwa w nim jest kwestią szczególnie ważną i aktualną. Chcielibyśmy, aby nasze społeczeństwo tworzyły osoby aktywne, gotowe do wspólnego działania, organizowania się i angażowania (nawet kosztem swojego czasu wolnego). Należy jednak pamiętać, że takie aktywne postawy obywatelskie kształtowane są przez rodzinę, szkołę czy inne formy edukacji nieformalnej. Jedną z przestrzeni do takiej edukacji obywatelskiej mogą stanowić powstające od 20 lat w Polsce Szkolne Kluby Wolontariusza. Prezentowany tekst ukazuje młodzieżowy wolontariat jako przestrzeń kształtowania postaw obywatelskich oraz warunków, jakie powinny być spełnione, żeby służył przygotowaniu młodzieży do aktywnego uczestnictwa w społeczeństwie obywatelskim.

1. Wyróżniki społeczeństwa obywatelskiego

Podjmując zagadnienie wychowania młodzieży do uczestnictwa w społeczeństwie obywatelskim, warto rozpocząć od próby dookreślenia – co należy rozumieć pod pojęciem „społeczeństwo obywatelskie”. W literaturze przedmiotu dosyć szczegółowo opisana została historia, definicje oraz główne założenia funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego (Giddens i Sutton, 2014; Mariański, 2008; Michałowski, 2006; Nowak, 2015; Siatkowski, 2014; Szymczak, 2013). Na potrzeby niniejszych analiz pominięty zostanie aspekt historyczny tworzenia się koncepcji społeczeństwa obywatelskiego oraz dyskursy na temat jego definicji, a wskazane zostaną główne jego wyróżniki. Janusz Mariański wskazuje, że „termin »społeczeństwo obywatelskie« może być rozumiany przynajmniej na dwa sposoby: jako norma idealna i jako pewna rzeczywistość społeczna” (Mariański, 2006, s. 143). Ze względu na temat podjętych badań – uwaga skoncentrowana zostanie na drugim rozumieniu – odnoszącym się do realnie funkcjonującej rzeczywistości społecznej, do której w pełnym uczestnictwie chcemy przygotowywać młodzież.

Definiując tę drugą perspektywę, Edmund Wnuk-Lipiński przyjmuje, że społeczeństwo obywatelskie to „ogół niepaństwowych instytucji, organizacji i stowarzyszeń cywilnych działających w sferze publicznej. Są to struktury względnie autonomiczne wobec państwa, powstające oddolnie i charakteryzujące się na ogół dobrowolnym uczestnictwem członków” (Wnuk-Lipiński, 2004, s. 119). Próbując uszczegółowić tę definicję, można przyjąć, że społeczeństwo obywatelskie zakłada aktywny udział obywateli w życiu publicznym bezpośrednio lub za pośrednictwem instytucji powołanych przez nich do istnienia. Philippe Schmitter rozumie społeczeństwo obywatelskie jako:

zespół lub system samoorganizujących się grup pośrednich, które: 1. Są relatywnie niezależne od władz publicznych, jak i prywatnych jednostek produkcyjnych i reprodukcyjnych, czyli firm i gospodarstw domowych; 2. Są zdolne do ustalania i podejmowania działań zbiorowych w celu obrony lub promocji własnych interesów i wartości; 3. Nie dążą do zastąpienia instytucji państwowych i prywatnych producentów ani też nie starają się przejąć odpowiedzialności za rządzenie całą sferą publiczną. 4. Zgadniają się działać w ramach uprzednio ustalonych cywilnych reguł nakazujących wzajemny szacunek (Schmitter, za: Mariański, 2008, s. 144).

Benjamin Barber w sposób obrazowy wskazuje, że:

Spółeczeństwo obywatelskie to przestrzeń obywatelska, zajmuje miejsce pośrednie między władzą państwową a sektorem prywatnym. To nie tutaj głosujemy i nie tutaj sprzedajemy i kupujemy, lecz rozmawiamy z sąsiadami na temat przeprowadzania dzieci przez jezdnię, planujemy imprezę charytatywną na rzecz szkoły, zastanawiamy się, czy nasza parafia mogłaby utworzyć schronisko dla bezdomnych, organizujemy letnie zawody sportowe dla dzieci. [...] Społeczeństwo to tworzą z własnej woli swobodnie stowarzyszone jednostki i grupy dążące do wytworzenia wspólnej płaszczyzny działania (Barber, 2001, s. 360–361).

Próbując na podstawie przytoczonych treści wskazać główne wyróżniki społeczeństwa obywatelskiego, można przyjąć, że należą do nich:

- tworzenie z własnej woli swobodnie stowarzyszonych jednostek i grup, dążących do wytworzenia wspólnej płaszczyzny działania;
- aktywny udział obywateli w życiu publicznym bezpośrednio lub za pośrednictwem instytucji powołanych przez nich do istnienia;
- dążenie do ustalania i podejmowania działań zbiorowych w celu obrony lub promocji własnych interesów i wartości;
- zajęcie miejsca pośredniego między władzą państwową a sektorem prywatnym;
- działanie w ramach uprzednio ustalonych cywilnych reguł nakazujących wzajemny szacunek, dobro wspólne, łączące w sobie zaangażowanie, niezależność, zaufanie, solidarność społeczną i odpowiedzialność za wspólnotę, w której żyjemy.

Starając się podejmować działania na rzecz rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, powinniśmy szczególnie zabiegać o wprowadzanie dzieci i młodzieży w aktywność obywatelską od najmłodszych lat, o właściwie zorganizowaną i prowadzoną edukację obywatelską.

2. Szkoła – miejscem edukacji obywatelskiej

Szkoła, jako instytucja edukacyjna w najbardziej systematyczny sposób powinna zajmować się kształceniem obywatelskim. Na to zagadnienie w polskiej rzeczywistości zwracają poprzez swoje badania uwagę Krystyna Chałas oraz Iwona Szewczak (Chałas i Szewczak, 2021). Szkoła jest miejscem, w którym młodzi ludzie przygotowują się do roli obywateli. Warto przyjrzeć się szkole, gdyż to właśnie tam, młodzi ludzie uczą się funkcjonowania w grupie, wspólnych

działań, przestrzegania reguł rozwiązywania konfliktów. Szkoła jest także miejscem, w którym młodzież styka się z instytucją państwa. Sposób funkcjonowania szkoły, to, czy jest ona zarządzana w sposób demokratyczny, czyli umożliwiający włączanie uczniów, w zdecydowany sposób wpływa na postrzeganie roli obywatela – albo jako biernej, w pierwszej kolejności podporządkowującej się władzy, albo współodpowiedzialnej za wspólnotę (Torney-Purta, 1990).

Olga Napiontek twierdzi, że „od szkoły jako instytucji publicznej, w coraz większym stopniu oczekuje się realizacji nowego zadania: ma być ona miejscem przygotowania jednostek do aktywności obywatelskiej. [...] Szkoły mają przygotować do aktywnego obywatelstwa, stwarzając okazję do jego praktykowania.” (Napiontek, 2013, s. 104)

Katarzyna Murawska wyróżnia dwa poziomy kształcenia obywatelskiego w szkole. Pierwszy stanowi przekazywanie wiedzy, zwykle przybierając formę tradycyjnych zajęć lekcyjnych prowadzonych na podstawie wytycznych programowych. Drugi poziom, to sam sposób funkcjonowania szkoły, jej kultura organizacyjna (Murawska, 2013).

Jednym z podstawowych zadań edukacji obywatelskiej, realizowanym zarówno na pierwszym, jak i drugim poziomie jest przekazywanie wiedzy. Wiedza ta powinna dotyczyć następujących treści: znajomości współczesnych wydarzeń, tendencji w narodowej, europejskiej i światowej historii; praw i obowiązków obywatelskich zapisanych w konwencjach międzynarodowych, konstytucjach, kodeksach prawa cywilnego, karnego czy administracyjnego oraz reguł panujących na poziomie szkoły czy zakładu pracy.

Role edukacji obywatelskiej jest także rozwijanie praktycznych umiejętności, jakie powinny posiadać osoby, by odgrywać rolę aktywnych obywateli. Najogólniej ujmując, umiejętności obywatelskie obejmują zdolność do efektywnego zaangażowania się wraz z innymi w działania publiczne, wykazywania solidarności i zainteresowania rozwiązywaniem problemów stojących przed lokalnymi i szerszymi społecznościami. Do umiejętności tych należy krytyczna i twórcza refleksja oraz konstruktywne uczestnictwo w procesach podejmowania decyzji na wszystkich poziomach – od szkolnego poprzez lokalny do krajowego.

Działania związane z edukacją obywatelską uwzględniają także kształcenie postaw. Wśród nich najczęściej wymienia się otwartość – to jest rodzaj gotowości do wchodzenia w interakcje związane z działaniem w różnych obszarach tematycznych oraz w różnych formach. Otwartość oznacza także gotowość do współdziałania z osobami z różnych grup społecznych, profesji i narodowości. Kolejna istotna w omawianym tu kontekście postawa to aktywność. Wymaga ona współodpowiedzialności i wiąże się z koniecznością powierzania jej jednostkom poprzez przekazywanie zadań. Aktywność i współodpowiedzialność oznacza „branie spraw w swoje ręce”, czyli faktyczne zaangażowanie się członków społeczności w nieformalne związki i formalne stowarzyszenia, takie jak kluby sportowe, grupy religijne, kółka zainteresowań (Napiontek, 2013). Do tych organizacji można zaliczyć także Szkolne Kluby Wolontariusza.

Chcąc te ogólne prawidłowości przenieść na poziom kompetencji obywatelskich, wato przyjąć za Andrzejem Siatkowskim, że stanowią one „umiejętność skutecznego i konstruktywnego funkcjonowania w życiu obywatelskim w oparciu o znajomość zasad funkcjonowania systemu politycznego i wiedzy z zakresu spraw publicznych” (Siatkowski, (2014, s. 63).

Dalej Siatkowski wymienia trzy kluczowe komponenty kompetencji obywatelskich:

- poznawczy – traktowany jako zakres wiedzy obywatelskiej, obejmującej rozumienie zasad funkcjonowania systemów politycznych, struktur politycznych i ich funkcji, znajomość partii politycznych i konstytucji, a także ogólne rozumienie, co to znaczy być dobrym obywatelem;

- zdolności obywatelskie – obejmujące m.in. zdolności dyskusji, komunikacji i umiejętności przekonywania, a także umiejętność zidentyfikowania, opisanego, wyjaśnienia, analizowania i oceny politycznych i społecznych problemów;
- afektywno-behawioralny – obejmujący oceny, dotyczący aktywnego uczestnictwa w życiu obywatelskim, uznawanych wartości, jak i skłonności do aktywnego uczestnictwa w demokracji.

Dla dzieci i młodzieży kluczowymi miejscami kształtowania się kompetencji obywatelskich powinny być rodzina i szkoła. W tym miejscu ograniczę się do szkoły – jako szczególnej instytucji kształtowania kompetencji społecznych we wszystkich wyżej wymienionych komponentach.

Dobrym pomysłem na realizację edukacji obywatelskiej może być edukacja przez doświadczenie. Ma ona miejsce w sytuacji, kiedy dana osoba wykonuje jakieś zadanie, które wywołuje u niej refleksję. Następnie dochodzi do przeprowadzenia krytycznego podsumowania, wyciągnięcia wniosków i wcielenia w życie w wyniku przeprowadzonych działań. Dzięki temu dochodzi do zrozumienia świata oraz zachowania własnego i innych ludzi. Najważniejsze w tym obszarze staje się to, aby zawsze doprowadzać podejmowane przez siebie działania do końca. Daje to możliwość przyjrzenia się z oddali wszystkim zdarzeniom, mającym miejsce w trakcie dochodzenia do konkretnych wniosków. Należy w trakcie sprawdzić, czy wydarzyło się coś, co mogło zaskoczyć osoby biorące udział w aktywnym zdobywaniu wiedzy poprzez działanie.

Nauczyciel dający uczniom możliwość uczenia się przez doświadczenie powinien wykorzystywać różnorodne metody i formy pracy sprzyjające refleksji i wyciąganiu odpowiednich wniosków (Kapuścińska-Kozakiewicz, 2021). W ten nurt edukacji obywatelskiej wydaje się wpisywać działalność Szkolnych Klubów Wolontariusza.

3. Szkolne Kluby Wolontariusza jako przestrzeń edukacji obywatelskiej

Szkolne Kluby Wolontariusza działają na terenie szkoły, a ich członkami są uczniowie, którzy – w myśl definicji wolontariatu – powinni angażować się w pomoc świadomie, dobrowolnie i nieodpłatnie.

Pomysł tworzenia Szkolnych Klubów Wolontariusza zrodził się wraz ze wzrostem zainteresowania młodych ludzi pracą społeczną. Obok chęci pomocy dominowała potrzeba przeżycia przygody, poznania nowych osób, rozwijania pasji. Młodzi ludzie pragnęli zaistnieć w grupie, sprawdzić się i sprostać wyzwaniom, które zostaną przed nimi postawione. Na potrzeby młodzieży starali się odpowiadać nauczyciele, którzy we współpracy z Centrami Wolontariatu lub samodzielnie podjęli próby utworzenia klubów w macierzystych szkołach (Braun i Wędrychowicz, b.d.w.).

Utworzenie Szkolnych Klubów Wolontariusza było potrzebne także z tego względu, że pomimo szczerych chęci osoby niepełnoletnie nie mogą w Polsce wykonywać indywidualnie pracy w ramach wolontariatu. W myśl regulacji prawnych osoba niepełnoletnia może zostać wolontariuszem pod dwoma warunkami: pisemnej zgody rodziców oraz obecności pełnoletniego opiekuna, który będzie sprawował nadzór nad przebiegiem i bezpieczeństwem pracy młodych wolontariuszy (Kołodziej, 2008). Dodatkowo, osoby młode potrzebują dłuższego procesu przygotowania do pracy w ramach wolontariatu, ciągłego monitorowania tej pracy poprzez działanie w grupie, wsparcia pod okiem koordynatora. Zaistniała więc potrzeba stworzenia takiej możliwości, by osoby młode nie traciły swojego zapału, oczekując na ukończenie 18 lat, lecz pod kierunkiem odpowiednio przygotowanej osoby mogły rozwijać

swoją wrażliwość, pożytecznie spędzać wolny czas i sprzyjać zmianom społecznym, a przy tym pomagać potrzebującym (Braun, 2013).

Utworzenie Szkolnego Klubu Wolontariusza pozwala chęć służenia innym zmienić w przemyślane, rozplanowane, długofalowe działania. Struktura organizacyjna, którą tworzą uczniowie, daje możliwość ustalenia wspólnych zasad funkcjonowania oraz ich weryfikacji.

Do celów, które postawione zostały przed Szkolnymi Klubami Wolontariusza, należą:

- a) rozwijanie wśród młodzieży postaw otwartości i wrażliwości na potrzeby innych;
- b) zapoznanie z ideą wolontariatu;
- c) przygotowywanie młodzieży do podejmowania pracy wolontariackiej;
- d) umożliwianie młodym podejmowania działań na rzecz potrzebujących pomocy;
- e) prowadzenie grup wsparcia dla wolontariuszy;
- f) pomoc szkolnym rówieśnikom w trudnych sytuacjach;
- g) wspieranie ciekawych inicjatyw młodzieży;
- h) promowanie życia bez uzależnień;
- i) wyszukiwanie autorytetów i pomoc w rozwijaniu zainteresowań młodzieży (Braun i Węz drychowicz, b.dw.).

Jak wynika z przytoczonych powyżej celów, działalność Szkolnych Klubów Wolontariusza nie ogranicza się do zadań związanych z organizacją pracy wolontariackiej, ale nastawiona jest także na działalność o charakterze wychowawczym oraz może stanowić element edukacji obywatelskiej.

Szkolne Kluby Wolontariusza są jedną z form pracy, która wpisuje się w realizację programu wychowawczego szkoły. Wszystkich członków grupy wolontariackiej obowiązuje Regulamin Szkolnego Klubu Wolontariusza, a w szczególności zasada osobistej pracy i zaangażowania na rzecz potrzebujących pomocy. Z tą zasadą ściśle łączą się aktywne przeciwstawienie się przemocy, brutalności, a także troska o słabszych oraz przezwyciężanie własnych słabości utrudniających bycie w pełni wolnym i odpowiedzialnym człowiekiem. Sam fakt uczestnictwa w Szkolnym Klubie Wolontariusza stanowi doświadczenie aktywności obywatelskiej wyrażającej się w podejmowaniu oddolnych inicjatyw na rzecz potrzebujących, przyjmowania w sposób odpowiedzialny zadań w duchu braterstwa i solidarności.

Młodzież działająca w szkolnym wolontariacie najpierw uczestniczy w szeregu warsztatów przygotowujących ją do podjęcia pracy. Warsztaty te podzielone są na dwie kategorie – pierwsza dotyczy idei wolontariatu, zasad pracy wolontariuszy, druga obejmuje swoim zakresem zagadnienia specjalistyczne i jest związana z obszarem pracy wykonywanej przez wolontariuszy (Braun, 2012). Odwołując się do komponentów edukacji obywatelskiej, warsztaty te mogą stanowić przestrzeń dla zdobywania przez młodzież wiedzy na temat problemów lokalnych i globalnych, zasad funkcjonowania państwa oraz różnych instytucji publicznych czy organizacji pozarządowych oraz zakresu ich działań.

Rola opiekuna grupy wolontariuszy nie ogranicza się do zorganizowania młodzieży pracy i ich przeszkolenia, ale trwa przez cały rok szkolny. Młodzież systematycznie uczestniczy w spotkaniach, podczas których omawiane są bieżące działania. Spotkania te są także szansą na wzmocnienie motywacji wolontariuszy, wsparcie w sytuacji trudności i zniechęcania. Tak prowadzona praca wpisuje się w edukację obywatelską przez doświadczenie. Wolontariusze, pomagając czynnie potrzebującym, stykają się z nowymi problemami. Dzięki systematycznym spotkaniom mają szansę podzielić się refleksjami dotyczącymi tego, w czym uczestniczą oraz trudności, z jakimi się mierzą i możliwymi perspektywami ich rozwiązania. Jest to także przestrzeń organizowania współpracy, podziału ról, podejmowania odpowiedzialności.

Nauczyciele pracujący z wolontariuszami wskazują, że wolontariat uczy młodych ludzi obowiązkowości i odpowiedzialności, rozwija w nich potrzebę kreatywnego myślenia. To właśnie praca w klubie rozwija w młodzieży umiejętność identyfikacji z grupą, pracy z ludźmi, konfrontowania własnej postawy z postawami innych. Poprzez pracę z innymi na rzecz potrzebujących młodzież odkrywa własną wartość, czuje się akceptowana, traktowana poważnie. Praca w klubie jest wreszcie doskonałą alternatywą dla nudy, daje młodym możliwość robienia czegoś ważnego i wartościowego. Młodzież, angażując się w działania na rzecz społeczności, czuje się odpowiedzialna za społeczność, uczy się postaw obywatelskich (Braun i Wędrychowicz, b.dw.).

Marta Lausch-Chudy, analizując korzyści wynikające z zaangażowania młodzieży w wolontariat, dzieli je na dwie grupy. W pierwszej wymienia te, które dotyczą bezpośrednio osoby wolontariusza, sprzyjają usprawnianiu jego umiejętności intrapsychicznych i przyczyniają się do poszerzenia jego samoświadomości, czyli służą szeroko rozumianemu samorozwojowi. Druga grupa korzyści obejmuje te, które dotyczą rozwoju wolontariusza w odniesieniu do kontaktu z drugim człowiekiem, usprawniają umiejętności interpersonalne (Lausch-Chudy, 2010).

Zmiany dokonujące się w młodych osobach uczestniczących w działaniach Szkolnych Klubów Wolontariusza, relacjonowane zarówno przez ich opiekunów, jak i samych wolontariuszy, dają podstawę do przyjęcia tezy, że Szkolne Kluby Wolontariusza mogą stanowić środowisko przygotowania do aktywnego uczestnictwa w społeczeństwie obywatelskim.

Kształtowanie postaw obywatelskich jest bardzo ważnym zadaniem. Jak wskazuje Wnuk-Lipiński obywatelskość jest pewną szczególną postawą jednostek wobec całej zbiorowości, a także przeświadczeniem o znaczeniu wartości takich jak braterstwo, solidarność, równość praw, zaufanie, dobro wspólne, kooperacja, przestrzeganie wspólnie ustalonych reguł, podmiotowe traktowanie współobywateli. Kulturowanie tych wartości przekształca luźną zbiorowość ludzi we wspólnotę, a poczucie obywatelskie jest koniecznym warunkiem pojawiania się zachowań obywatelskich (Wnuk-Lipiński, 2005).

Aktywność w Szkolnych Klubach Wolontariusza może stanowić swoistą szkołę wychowania ku wartościom. Według Chałas wychowanie ku wartościom to działania zmierzające do przygotowania młodego pokolenia do poznania istoty wartości, wyboru, urzeczywistniania i animacji społecznej (Chałas, 2003). Dalej autorka podaje kluczową zasadę wychowania młodzieży do wartości stwierdzając, że „u podstaw wspomaganie znajduje się celowe inspirowanie wychowanków do określonej aktywności oraz stwarzanie wewnętrznych i zewnętrznych warunków sprzyjających, by ta aktywność trwała w perspektywie rozwoju” (Chałas, 2003, s. 41). W tym kontekście można przyjąć, że Szkolne Kluby Wolontariusza są przestrzeniami, w których następuje ukierunkowanie na wybór wartości, które otwierają młodego człowieka na problemy świata, innych ludzi, nie pozwalają pozostać biernymi wobec ludzkiej krzywdy i ludzkiego nieszczęścia.

W obszernej literaturze przedmiotu odnajdujemy wiele typologii wartości, dokonywanych na podstawie różnorodnych kryteriów. W kontekście działalności Szkolnych Klubów Wolontariusza odwołam się tylko do dwóch grup wartości (allocentrycznych i prospołecznych) spośród dziesięciu wyodrębnionych przez Mirosława Szymańskiego (Szymański, 1998):

Wartości allocentryczne skierowane są ku konkretnym osobom. Orientacja na tego typu wartości łączy się z wrażliwością na potrzeby innych, zdolnością rozumienia drugiego człowieka i relacji międzyludzkich, gotowością niesienia pomocy.

Wartości prospołeczne odnoszą się z reguły do szerokich kręgów społeczeństwa, a więc ludzi czy też ludzkości w ogóle, narodu, pokolenia, grup społecznych o szczególnych cechach

(np. mniejszości narodowych i wyznaniowych, osób poszkodowanych, potrzebujących pomocy). Internalizacja tych wartości prowadzi do zaangażowania w sprawy społeczne.

Z badań przeprowadzonych wśród członków Szkolnych Klubów Wolontariusza wynika, że właśnie te dwie grupy wartości znajdują się u nich na szczycie hierarchii¹. Dzięki działalności w wolontariacie młodzież, poprzez zetknięcie się bezpośrednio z problemami życia codziennego osób chorych, niepełnosprawnych, osieroconych, samotnych, uchodźców, nadaje nowych wartości życiu, zdrowiu, rodzinie, przyjaźni, sprawności fizycznej i intelektualnej. Oczywiście należy podkreślić, że wychowanie do tych wartości nie dokonuje się samoistnie. Jak każda działalność wychowawcza wymaga świadomego kierowania przez wychowawców, wskazywania na to, co ważne, czemu warto poświęcać swój czas, pracę i młodzieńczą energię.

Wnioski

Szkolne Kluby Wolontariusza powstające w coraz większej liczbie placówek w Polsce mogą wpisywać się w nurt edukacji obywatelskiej. Muszą jednak spełniać kilka podstawowych warunków:

- opiekun klubu musi mieć wiedzę na temat społeczeństwa obywatelskiego i wiedzieć, do czego przygotowuje młodzież;
- opiekun nie powinien ograniczać się do zebrania i zaangażowania młodzieży, ale powinien im organizować dodatkowe szkolenia lub (jeśli ma takie kompetencje) sam je prowadzić;
- działalność klubu powinna się opierać na zasadach edukacji przez doświadczenie – każde doświadczenie pracy wolontariusza powinno być poddane refleksji, wskazaniu, co z tego doświadczenia wynika dla życia wolontariusza, jego podopiecznych i społeczności lokalnej;
- w systematycznej pracy opiekun powinien koncentrować się na nowej wiedzy, umiejętnościach oraz zinterioryzowanych wartościach przez młodzież podczas pracy. Powinien być otwarty na dyskusję, pytania, poszukiwania, ukazywanie szerszego sensu zaangażowania obywatelskiego.

Można zatem stwierdzić, że Szkolne Kluby Wolontariusza mogą stanowić przestrzeń edukacji obywatelskiej pod warunkiem aktywnego i świadomego zaangażowania opiekunów.

Bibliografia:

- Braun, K. i Wędrychowicz, K. (bdw). *Młodzieżowe Kluby Wolontariusza*. Lublin: Centrum Wolontariatu.
- Braun, K. (2012). *Wolontariat – młodzież – wychowanie*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Braun, K. (2013). Wychowanie prospołeczne w integralnym rozwoju dzieci i młodzieży na przykładzie działalności Szkolnych Klubów Wolontariusza. W: M. L. Opiela i D. Bis (red.), *Wychowanie integralne w teorii i praktyce pedagogicznej* (s. 269–283). Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Barber, B. (2001). *Dżihad kontra McŚwiat*. Przeł. H. Jankowska. Warszawa: Wydawnictwo Muza.
- Chałas, K. (2003). *Wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki*, T. I. Lublin–Kielce: Wydawnictwo Jedność.
- Chałas, K. i Szewczak, I. (2021). *Przygotowanie młodzieży szkolnej do budowania społeczeństwa obywatelskiego*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Giddens, A. i Sutton, P. W. (2014). *Socjologia. Kluczowe Pojęcia*. Warszawa: PWN.
- Kapuścińska-Kozakiewicz, J. (2021). Nauka przez doświadczenie. Pobrano z: <https://www.glospedagogiczny.pl/artukul/nauka-przez-doswiadczenie>

¹ Szczegółowy raport z badań działalności Szkolnych Klubów Wolontariusza znajduje się w książce: Braun, K. (2012). *Wolontariat – młodzież – wychowanie*. Lublin: Wydawnictwo KUL.

- Kołodziej, K. (2008). Na prawo patrz. W: M. Beldowska (red.), *Wolontariat w ośrodkach pomocy społecznej*. Warszawa: Centrum Wolontariatu.
- Lausch-Chudy, M. (2010). Wychowawcza moc wolontariatu. W: J. Stala (red.), *Socjalizacja – wyzwanie współczesności* (s. 303–313). Tarnów: Wydawnictwo Biblos.
- Mariański, J. (2008). *Spółczesność i moralność. Studia z katolickiej nauki społecznej i socjologii moralności*. Tarnów: Wydawnictwo Biblos.
- Michałowski, S. (2006). Społeczeństwo obywatelskie w Polsce – mit czy realna perspektywa?. W: J. P. Hudzik i W. Woźniak (red.), *Sfera publiczna. Kondycja – przejawy – przemiany* (s. 381–404). Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Murawska, K. (2013). Partycypacyjny jako narzędzie pracy z młodzieżą. W: A. Kordasiewicz i P. Sadura (red.), *Edukacja obywatelska w działaniu* (s. 104–127). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Napiontek, O. (2013). Szkoła – przestrzeń obywatelskiego uczestnictwa. W: A. Kordasiewicz i P. Sadura (red.), *Edukacja obywatelska w działaniu* (s. 236–256). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Nowak, M. (2015). *Teoria nieracjonalnego działania. Socjologiczne studium na temat wolontariatu i społecznego aktywizmu*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Siatkowski, A. (2014). *Kompetencje obywatelskie a aktywność w sferze publicznej*. Poznań: Wydawnictwo Fundacji Humaniora.
- Szymański, M. (1998). *Młodzież wobec wartości. Próba diagnozy*. Warszawa: IBE.
- Szymczak, W. (2013). *Partycypacja osób zaangażowanych społecznie. Struktura – funkcje – modele*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Torney-Purta, J. (1990). Political socialization. W: W. T. Callahan i R. A. Banaszak (red.), *Citizenship for the 21st Century*. Los Angeles: Foundation for Teaching Economics, Constitutional Rights Foundation.
- Wnuk-Lipiński, E. (2005). *Socjologia życia publicznego*. Warszawa: Wyd. Naukowe Scholar.
- Wnuk-Lipiński, E. (2004). *Świat międzyepoki. Globalizacja, demokracja, państwo narodowe*. Kraków: Wydawnictwo Znak.